

»Mod bedre tider« rummer naturligvis elementer af traditionel byhistorie, med lange kapitler om kirke, skole, sundhed og sygdom. Men forfatterne har også evnen til på få sider at karakterisere udviklingen og skabe et overblik, således som det f.eks. sker i indledningen og i kapitlerne om byens udvikling, erhvervsudviklingen og bystyret. Kapitlet om byens udvikling viser byen som fysisk realitet, illustreret med kort og samtidige billeder.

Andre kapitler mangler lidt sammenfatning og perspektiv. Det gælder f.eks. kapitlet om håndværk og industri, hvor der blot gennemgås en række brancher – men dette har formentlig sin baggrund i, at der for få år siden er udkommet en fremragende gennemgang af det industrielle miljø i Odense 1840–1940 (Hans Chr. Johansen, Per Boje og Anders Monrad Møller, 1983). Kapitlerne om kulturlivet, aviser, biblioteker, museum, teater, musik, klubber og forlystelser er fulde af gode oplysninger, men der lægges ikke noget helhedsperspektiv på disse mange ideologiske overbygninger: Spørgsmålet om f.eks. musiklivet, klubberne og litteraturens placering mellem 1700-årenes rangsamfund og 1800-årenes borgerlige samfund besvares kun i glimt. Der antydes nogle forskelle mellem traditioner knyttet til »overørigheden« og adelen (på traditionelt vinterophold i byen) og traditioner knyttet til handels- og håndværkerborgerskabet, ligesom der antydes en stadig vaklen mellem det nationale og videnskabelige over for det regionale og mere folkelige i f.eks. aviserne og bibliotekernes linje. Det, der mangler, er et kulturhistorisk helhedssyn ved siden af det demografiske, socialhistoriske og politiske do. Dette er nok også forklaringen på, at man i flere sammenhænge savner det helt nære niveau – der, hvor man – som f.eks. i *Køge Bys Historie* 1–2 kommer ind bag murene og oplever menneskene og deres dagligdag. Kun til allersidst føler man pludselig historiens menneskelige perspektiv, hvor udviklingen gennem 70 år ses i forhold til en enkelt udvalgt Odenseborger liv.

Men alt i alt hævder »Mod bedre tider« sig godt blandt byhistoriens bind – dels ved det gode overblik i en række af kapitlerne, dels ved et godt og levende sprog (med mange citater fra breve, annoncer, erindringer, samtidige sange m.m.) samt en alsidig illustrationsside uden det småtskårne og kedelige, som desværre præger nogle af de andre bind af *Odense Bys Historie*.

Peter Dragsbo

NYESTE TID

THOMAS STEENSEN: Die friesische Bewegung in Nordfriesland im 19. und 20. Jahrhundert (1879–1945). Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Bd. 89–90. Neumünster, Wachholtz Verlag, 1986.

Thomas Steensen har skrevet en stor bog om et »lille« emne. Selve teksten udgør over 400 sider, hvortil kommer en række korte biografier, en fortegnelse over »Nordfriesischer Verein«'s bestyrelser fra 1902 og til 1945, en række illustrationer, en grundig redegørelse for materialesituationen og person- og stedregistre. I

et særligt bind er aftrykt 90 dokumenter, som illustrerer den nordfrisiske bevægelses udvikling; primært sådanne som ikke er umiddelbart tilgængelige. Steensen har foretaget overordentligt omfattende arkivstudier, og afhandlingen bygger i vid udstrækning på hidtil utilgængeligt eller uudnyttet materiale. Bogen er præget af en eksemplarisk grundighed, og det har tydeligt styrket fremstillingen, at forfatteren både behersker tysk, dansk og frisisk.

Den nordfrisiske bevægelses historie har hidtil været et noget forsømt område. Ligesom nordfriserne selv kom i klemme mellem tysk og dansk i Slesvig/Sønderjylland, er også udforskningen af deres historie og kultur hyppigt blevet sat i skyggen af denne »overordnede« konflikkt. Steensen derimod understreger, at han har forsøgt at skrive ud fra et nordfrisisk synspunkt, dvs. at begivenheder og udviklingslinier undersøges med henblik på at konstatere, hvilken indflydelse de har haft på friserne situation. Ligesom f.eks. samer og bretoner udgør de en befolkningsgruppe uden en nationalstat i ryggen, og de er selv i Nordfrisland et mindretal. Inden for dette mindretal – dvs. den del af befolkningen, som er af frisisk afstamning – udgør de frisisktalende igen et mindretal. Og blandt disse betragter kun en del sig som tilhørende et særligt frisisk folk, hvilket i øvrigt også et antal ikke-frisisktalende gør. Steensen konkluderer derfor, at det ganske enkelt ikke lader sig gøre at besvare det længe omtvistede spørgsmål om, hvor vidt nordfriserne udgør et nationalt mindretal. Det må blive den enkelte nordfrisers egen afgørelse.

Steensen har for sin undersøgelse taget udgangspunkt i fire centrale spørgsmål: Hvorfor udviklede der sig ikke en stærk frisisk national bevægelse i Nordfrisland? Med hvilke midler forsøgte nordfriserne at bevare og fremme deres sprog? Hvorledes må den frisiske befolkningsgruppes stilling i mellemkrigstiden bedømmes? Og på hvilken ideologi støttede den nordfrisiske bevægelse sig? Fremstillingen indledes med grundlæggelsen af den første nordfrisiske forening i 1879 og afsluttes med Tysklands nederlag i 1945, idet genoptagelsen af det frisiske politiske og kulturelle arbejde i efterkrigstiden dog kort skitseres. Et egentligt indholdsreferat er det i betragtning af bogens omfang og detaljerighed ikke muligt at give her. Blot skal nævnes, at de tyskorienterede friserne, for hvem »stammebevidsthed« og »hjemstavns« var centrale begreber, for hovedpartens vedkommende ikke udviste megen modstandsdygtighed mod nazismen. Det lille danskorienterede mindretal blev, efter forsøg på at hævde sig, hurtigt tvunget til at forholde sig passivt – end ikke dets eksistens anerkendtes – frem til 1945. Steensens hovedtese er, som allerede antydtes, at bestræbelserne på at fremme frisisk sprog og kultur i hele den behandlede periode og især efter 1. Verdenskrig blev hæmmet og til tider ligefrem hindret af den tysk-danske modsætning. Resultatet er, at det nordfrisiske sprog, der tilmed består af en række forskellige dialekter, idag er truet med at uddø, som det allerede er sket for østfrisisk. Steensens mål har været på et sagligt grundlag at bidrage til en bedre forståelse mellem de forskellige frisiske retninger af den fælles fortid, og hans fremstilling er da også velgørende fri for tidligere tiders polemik. Der kan næppe være nogen tvivl om, at standardværket om den nordfrisiske bevægelse hermed foreligger.

Carsten Mogensen